

Nr 811

Av herr **Holmberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.*

De kommunistiska norrlandsrepresentanternas motion i andra kammaren nr 239:1946 utgjorde det första riksdagsinitiativet för inrättande av ett norrlandsuniversitet. Vår grupp har återkommit med en rad utförligt motiverade motioner och interpellationer i denna fråga, däribland motionerna i andra kammaren nr 288:1948, 5:1954 och 300:1959.

Redan i motionen 1946 gav vi exempel på hur den traditionella uppbyggnaden av det svenska universitets- och högskolesystemet inte längre svarade till forskningens och undervisningens krav. Vi framhöll att gränserna mellan fakulteternas och fackhögskolornas områden blivit ett hinder och att modern forskning och undervisning på många områden sammanföll. Sålunda anmärkte vi att "en stor biologiinstitution med goda experimentella resurser särskilt i fysiologi skulle tjäna ett fyrfaldigt syfte: biologiinstitution för naturvetarna, anatomi- och fysiologiinstitution för medicinarna och tandläkarna samt institution för den högre utbildningen i lantbrukets och skogsbrukets tjänst". Vi avslutade detta avsnitt av motionen med följande sammanfattning: "Av det sagda framgår, att vi eftersträvar ett universitet av för vårt land ny typ. Det är med hänsyn till särskilt den naturvetenskapliga forskningens nutida utveckling i hög grad önskvärt för att inte säga nödvändigt att de olika institutionerna upprätthåller en god kontakt. Så t. ex. utgör den organiska kemiens framsteg en nödvändig förutsättning för utveckling inom medicinens, odontologiens, jordbrukets och skogsbrukets områden. För oss synes det lämpligt, att man vid planerandet av ett universitet i Norrland tar sikte på möjligheten av att skapa fakulteter för naturvetenskap, humaniora, odontologi, medicin, teknologi, agrarpolitik och -vetenskap, socialpolitik och ev. ytterligare ämnen inom *en* organisatorisk ram. Den nuvarande uppdelningen i universitet och specialhögskolor synes oss ur många synpunkter opraktisk och knappast i något avseende motiverad."

Som alla vet — låt vara att många nu inte vill kännas vid sina tidigare ståndpunkter — mötte initiativet till ett norrlandsuniversitet mycket starkt motstånd, inte minst av en grupp norrländska politiker och tidningsmän. I Norrland bröts detta motstånd gradvis ner under trycket av en ständigt starkare opinion. Tanken på ett norrlandsuniversitet har med åren blivit så starkt förankrad inte bara bland befolkningen i norr utan även inom

framsynta kretsar i det övriga landet, att dess förverkligande inte mera är en fråga om utan en fråga när. Den visserligen ofullständiga medicinska högskolan och den ofullständiga tandläkarhögskolan samt det vetenskapliga biblioteket i Umeå är delsegrar för denna tanke.

Numera har också förslaget om ett intimare samarbete mellan tidigare isolerade institutioner blivit accepterat som ofrånkomligt. I praktiken har detta samarbete, trots alla svårigheter i form av bristande lokalresurser, personella resurser och ekonomiska anslag, snabbt utvecklats mellan de medicinska och de matematisk-naturvetenskapliga institutionerna, mellan de tekniska högskolorna och de matematisk-naturvetenskapliga institutionerna osv. Universitetsberedningen har i sitt sjätte betänkande, "Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle" (SOU 1959:45), gett en bred och detaljerad redogörelse för hur detta samarbete äger rum och hur forsknings- och utbildningsorganisationen bör utformas för att möta moderna krav. Utredningen förutser ett upprättande av *gemensamma* institutioner för olika slag av akademisk utbildning och ger en rad exempel på behovet av och möjligheterna för dessa. Utredningen överväger t. o. m. möjligheten av att civilingenjörsutbildningen i Lund provisoriskt och i avvaktan på ställningstagandet till de universitetsorganisatoriska frågorna i stort helt anförtros den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet. Med hänvisning till att teknologerna under de första två studieåren läser huvudsakligen grundläggande ämnen, främst matematik, fysik, kemi, matematisk fysik, mekanik och hållfasthetslära, och att dessa ämnen finns företrädda vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna bör undervisnings- och forskningsorganisationen i de gemensamma ämnena göras gemensam. Men även i de fortsatta studierna vid teknisk högskola och universitet sammanfaller vissa linjer. Ett särskilt intresse har den skrivelse, som professorerna i fysik vid Uppsala universitet P. Ohlin och K. Siegbahn den 31 maj 1957 riktade till utredningen och som innehöll ett förslag till rationell teknisk avrundning av den nuvarande universitetsutbildningen i fysik.

I proposition nr 119:1960 har ecklesiastikministern tillstyrkt universitetsutredningens förslag om att utbildning till civilingenjör skulle ges åt filosofie kandidater med ämneskombinationen matematik, teoretisk fysik med mekanik, fysik samt som regel kemi. Utbildningen kommer i första hand att ordnas i Uppsala.

Vi är tillfredsställda med detta och de övriga förslag till omorganisation och upprustning av universitet och högskolor, som nu framlagts i proposition. Däremot kan vi inte acceptera den negativa ståndpunkt, som i propositionen framförts beträffande en utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå. Ecklesiastikministern förklarar visserligen att det från många synpunkter är lämpligt och önskvärt att komplettera den medicinska högskolan och tandläkarhögskolan där med de grundläggande avdelningarna men nöjer sig med att hänvisa till att läkarprognosutredning-

ens arbete ännu inte är klart och att bordlägga hela problemet, däribland frågan om en matematisk-naturvetenskaplig fakultet, tills utredningens betänkande föreligger.

Vi anser för vår del att alla hittills framförda argument, inklusive det just anförda, mot planerna på ett norrlandsuniversitet eller för en vänta-och-se-politik varit och är ytterligt ödesdigra. Även om befolkningsutvecklingen inte nu hade framtingat en kraftig expansion av hela vårt lands forsknings- och undervisningsväsen blott och bart för att svara till ökningen av ungdomsantalet under de närmaste fem å tio åren, borde Norrland ha haft prioritet på att äntligen få en komplett universitetsorganisation. Erfarenheten visar att övre Norrland inte kan rekrytera läkare, tandläkare, civilingenjörer och läroverkslärare i fysik, kemi, matematik m. fl. ämnen till mer än en del av sitt behov, om inte tillfredsställande möjligheter skapas för utbildning av denna landsdels egen ungdom och om inte attraktiva betingelser skapas för de intellektuellt arbetande efter avslutade studier. En fullständig forsknings- och utbildningsorganisation skulle för de intellektuella av alla kategorier inte bara bli ett stimulerande kulturcentrum, vilket i och för sig vore en viktig funktion för ett norrlandsuniversitet. Med den mycket snabba utveckling som nu präglar i synnerhet tekniken och naturvetenskaperna i traditionell mening men också medicinen, odontologien, samhällsvetenskaper som statistik och även humaniora, är vidareutbildning nödvändig under hela den verksamma åldern för alla intellektuella. Inte minst av det skälet att möjligheter till denna nödvändiga kontakt med forskningen har saknats i Norrland har denna stora del av vårt land varit mindre attraktiv än andra landsdelar när det gällt rekryteringen till läkar-, tandläkar-, civilingenjörs- och lärarbefattningar.

Det är speciellt i fråga om de naturvetenskapliga ämnena, som lärarbristen fått ytterst allvarliga konsekvenser. Beträffande de humanistiska ämnena, i första hand språken, har universitetsutredningen och även ecklesiastikministern däremot uttryckt farhågor för överproduktion av kvalificerad arbetskraft. Vi kan inte dela dessa farhågor. Dels torde tillströmningen till de fria fakulteterna, dvs. till dem som inte har intagningsspärr, komma att bli relativt sett mindre i och med att studiemöjligheterna vidgas på de områden som haft en underdimensionerad utbildningskapacitet. Dels är antalet lärartjänster på mellanstadiet, vid de allmänna läroverken och specialläroverken, avsevärt för litet. Många lärare i humanistiska ämnen har mycket stora klasser och en orimlig arbetsbörda. Dels råder en utpräglad brist på kvalificerade lärare i vissa humanistiska ämnen. Man kan t. ex. nämna ryska språket, som numera fått ställningen som ett av de två, tre viktigaste världsspråken men som fortfarande inte ingår i undervisningen vid mer än några få svenska läroverk. För blivande kärnfysiker och även för många tekniker, kemister, biologer och medicinska forskare kommer kunskaper i ryska språket att bli lika nödvändiga som kunskaper i engelska. Men uni-

versitetslärartjänsterna i ryska är mycket få, och utbildningsmöjligheterna för alla de läroverkselever, akademiker och redan yrkesverksamma intellektuella, som känner behovet av kunskaper i ryska, är små eller inga i flertalet fall. Dels slutligen kommer, vilket också betonas i propositionen, vårt alltmer tekniska och naturvetenskapligt präglade samhälle att behöva humanister och kulturarbetare i växande omfattning. Även om teknik och naturvetenskaper ofta har ett kulturellt egenvärde, kan det sägas att människan lever inte allenast av teknik.

I vår motion 1959 gav vi en utförlig motivering för en komplettering av den medicinska högskolan i Umeå med preklinisk undervisning, alltså undervisning till medicine kandidatexamen. Samma motiveringar gäller för en utbyggnad av tandläkarhögskolan. Universitetsutredningens sjätte betänkande har bekräftat vår uppfattning att en sådan komplettering är ofrånkomlig. Vår uppfattning har också varit att i en ny universitetsorganisation borde finnas en teknisk fakultet. Så skulle exempelvis institutionerna för kemi, fysik och matematik kunna vara gemensamma för den matematisk-naturvetenskapliga och den tekniska fakulteten och i viss mån även för den medicinska högskolan. Även om den medicinska kemien, som ingår i utbildningen till medicine kandidatexamen, är en särskild gren av kemien, är den dock delvis identisk med kursen i kemi för fil.kand.-examen och civilingenjörsexamen. En kemisk institution vid ett universitet i Umeå skulle kunna tillgodose även den medicinska högskolans och tandläkarhögskolans fordringar i ämnet. Vid en humanistisk-samhällsvetenskaplig fakultet skulle man med fördel även kunna ge den undervisning som nu ges vid socialinstitut för avläggande av socionomexamen.

Med hänvisning till vad som här anförts föreslås,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om snabbt utarbetande av en generalplan för utbildnings- och forskningsorganisationens utbyggnad i Umeå, innefattande inrättandet av ett norrlandsuniversitet med matematisk-naturvetenskaplig, humanistisk-samhällsvetenskaplig och teknisk fakultet samt en komplettering av den medicinska högskolan och tandläkarhögskolan i Umeå med prekliniska institutioner.

Stockholm den 3 maj 1960

Helmer Holmberg

Gustav Johansson

H. Hagberg

Henning Nilsson

K. Senander